

Nagy Emilné Dr. Göllner Mária

A MAGYAR ÓSVALLÁS ÉS A KERESZTÉNYSÉG A MAGYAR NÉPMESE TÜKRÉBEN

Mint Vámosi Nagy Istvánnak az első magyar Waldorf-iskoláról szóló írásában olvasható (Országépítő, 91/2 és 91/3). Nagy Emilné börtönmissziós tevékenységének része volt a "Bizalom" című újság kiadása és szerkesztése. Ebben megjelent kulturális-szellemi felvilágosító írásait gyűjtötte önálló kötetekbe, melyek közül a harmadikból választottuk közlésre az alábbi fejezetet némi rövidítéssel.

Azért ajánlom könyvecskémet a magyar nép tanítóinak szeretetébe, mert a nép tanítóira hárul az az igen súlyos feladat, hogy egyaránt szolgálják úgy a nemzeti, sajátos kultúrártékek éber ápolását, mint a kereszténység egyetemességét s a kettő között mélységes összhangot hozzanak létre a tömegek lelkeiben.

A magyar népmese az a varázshedgedű, amellyel ezt az összhangot legteljesebben meg lehet teremteni, mert mindaz, ami a magyar népmesékben mint az ősi, sajátos pogány, magyar vallás és mint az eredeti magyar szellemiség értéke él: hajnali csillagként, átható fénnel az igazi, a valóságos kereszténység egykor felkelő napja felé mutat és vezet...

A KERESZTÉNYSÉG VILÁGKÉPÉNEK NÉHÁNY ALAPVONÁSA ÉS A MAGYAR MESE FŐMOTÍVUMAI

I. A Szentháromság

A kereszténység dogmatikájának legmagasabb foka az Egyistenséghez vezet, aki minden lét alapja, aki "teremt, fenntart és igazgat mindeneket", aki azonban hármasságban nyilatkozik meg, mert bár egy lény, három szent személyiségként létezik és működik.

A kereszténységnek ez a legnagyobb mélysége és rejtelme: a Szentháromság tana, a lét örök alapját alkotó Egyistenség három személyisége, azt tanítja, hogy a fejlődés mai fokán az emberi lét ősforrása: egység és hármasság egyszerre.

Az egyéb egyistenhitű vallások, mint a zsidó hit és a mohamedanizmus, érthetetlenek és megfoghatatlannak tartják a kereszténységnek azt a megállapítását, hogy minden igaz valóság az Egyistenség hármasságára vezethető vissza. Az egyiptomi, hindu, kelta stb. világnézetek azonban jól ismerik a hármasság szentségét és mindég, amikor az egységgel találkoznak, keresik a hármasságot is, amikor pedig a hármassággal találkoznak, keresik az egységet.

A hármasság felismerése a valóságok titkainak egyik nagy kulcsa. Ha valamely egységgel találkozunk s azt az egységet abból a szempontból is megvizsgáljuk, hogy vajon abba az egységbe minő hármasság van belerejtve, alaposabban és a valóságnak megfelelőbben fogjuk megismerni s többet fogunk tudni róla, mint hogyha csak belenyugodnánk egységébe s nem keresnénk benne a hármasságot is. Például az ember felületes vizsgálata egységnek tűnik fel előttünk; mennyivel többet tudunk azonban róla, ha megkeressük és megállapítjuk a benne lévő hármasságot: a testet, lelket és a szellemet. Ugyancsak az emberi test is egységet alkot és mégis a hármasság szempontjából nézve három szisztémából áll. Az agy és idegrendszer, a szív és lélegzés, az anyagcsere és vértagok szisztémáiból. Ugyanúgy az ember lelke egy valami s mégis hármasság rejtőzik benne: a gondolkodás, az érzés és az akarás hármassága. Vagy pl. a növény szintén egységesen működő élőlénynek látszik, de a hármasság keresése benne feltárja, hogy egységes életműködése hármasság: a táplálkozás, növekedés és szaporodás. Így tovább számtalan példát lehetne felhozni arra, hogy a valóságok megismerésében milyen értékes eredményekhez juthatunk, ha az egységben megkeressük és megtaláljuk a belerejtett hármasságot. Ugyancsak az ember szellemében is benne tükröződik az örök szép, az örök jó és az örök igaz hármassága.

A számok nemcsak mennyiségeket, de tulajdonságokat is jelentenek. A kettősség az anyagi világ jellemző tulajdonsága; a hetesség az élet világát jellemzi; a négyesség az elemek világát és így tovább. Az anyagi világot jellemzi az árnyék és fény, jó és rossz, kicsi és nagy, könnyű és súlyos, stb. kettősségének ellentéte, viszont az isteni teremtő erőket a lelkiség terén a hármasság megnyilatkozása jellemzi. Mivel a hármasság a Szentháromságban élő Egyistenség megnyilatkozása: a hármasság szem előtt tartása és kiemelése a Szentháromságról való megemlékezést vagy pedig a Szentháromsághoz való törekvést jelenti.

A világ minden meséjében nagy szerepet tölt be a hármasság, de a magyar mesében különösen és feltűnően nagyot. A legtöbb magyar mesében három dolognak kell beteljesülnie, - három személynek kell egymásra találnia ahhoz, hogy egy valami bekövetkezzék. A magyar mesében egy személy többnyire csak akkor találhatja meg a maga sorsában a boldogulást, ha három próbát megáll, ha három feladatot teljesít és ha a hozzákötött két másik személy sorsa is dűlőre jut. A szegény ember vagy a király három fia közül az egyik (többnyire a legfiatalabbik, akinek a lénye leghajlíthatóbb, legfejlődőképesebb s legérzékenyebb) elindul életútjára. Megállja a három nagy próbát, teljesíti a három nagy feladatot - eléri legmagasabb célját, mindent elnyer, ami egy embert nemcsak a földön, de még a mese-világ igényei közepette is boldoggá tehet s mégsem tud megnyugodni addig,

amíg két testvére - s esetleg azok párjai is - békéhez és megnyugváshoz nem jutnak. A legtöbb magyar mese nem tud befejeződni akkor, amikor a főhős sorsa bezáródik, hanem befejeződés előtt visszanyúl azokhoz a személyekhez, akik a hőssel együtt hármasságot alkotnak. Lehet, sőt nagyon gyakori, hogy ezeknek, a személyeknek semmi néven nevezendő szerepük sem volt a mesében, mégis a mese nem tud elhallgatni addig, amíg be nem mutatja, hogy a főhős ezeknek a személyeknek az életében is hozott létre változást. A magyar mese tehát nem azt választotta tárgyául, hogy egy vagy több ember sorsát elmondja, hanem azt, hogy a hármasságok összefüggéseit feltárja.

Ha csak a legismertebb német mesékre gondolunk (Jancsi és Juliska, Hamupipóke, Piroska és a farkas, Csipkerózsika, Hófehérke, stb.), láthatjuk, hogy ezek mind különböző számbeli tulajdonságokon épülnek fel s bennük a hármasságnak aránylag csekély része van, pedig nemcsak belső értéküknél fogva igazi, hamisítatlan mesék, de a világ leghíresebb meséi közé is tartoznak. Ám nemcsak ezek, hanem a többi német mese is vegyesen használja jellemzésre a legkülönbözőbb számokat s ha azt kérdeznők, melyik jellemző szám használata legáltalánosabb a német mesében, igen nehezen tudnánk feleletet adni. Ezzel szemben a magyar mesében olyan feltűnően és aránytalanul túlnyomó a hármasság, mint jellemző tulajdonság, hogy már felületes látásra is, de még inkább elmélyült tanulmány után, meg lehet állapítani a hármasság szám feltétlen uralmát benne. Mit jelent ez?

Ez nem jelenthet egyebet, mint azt, hogy annak a népnek a lelke, amelyik az ún. magyar meséket magáévá tette s évszázadokon keresztül mind a mai napig mesélte, megrázó, szívhez szóló, magasztos élményként élte át a hármasság élményét és hűsleges, kitarító, mélységes rokonszenvet érzett a hármasság iránt. Bizonyára azért juttatott a magyar mesélő lélek meséiben olyan nagy szerepet a hármasságnak, mert éppen a hármasság tulajdonságának felfedezésével tudta a valóságok rejtelseit - talán rejtelmes szentségeit - legesleginkább megközelíteni...

A magyar népléleknek csak egyetlen egyszer kellett megtalálnia a hármasság törvényszerűségét s ezzel az egyszeri megtalálással a sorsnak, az erkölcsi világrendnek, és a lélek birodalmának számtalan jelenségét lehetett megérteni, megmagyarázni, jellemezni, az egész világ megértésében előrejutni és új alkotásokat, új szépségeket teremteni.

2. A három világ

A kereszténységben az emberiségben nemcsak az élő, hanem az ún. halott emberiség is értendő, mert a kereszténység szerint a halálban az ember csak testét veszti el, de a lelkét és a tudatát nem. Az ember életének csak kis darabja a földi élet; az ember a földön kívül is él és nemcsak az anyagi világhoz, hanem a lelki és szellemi világhoz is tartozik.

Krisztus nemcsak az élő emberiségért halt meg és támadt fel, hanem a halott emberiségért is. Krisztus a földi életről éppúgy tanított, mint a túlvilági életről, és sokszoros kijelentést tett arról, hogy nemcsak egy világ van: e földi világ, hanem ezenkívül van a másvilág is, a maga két birodalmával: az alsó és felső világgal. Aki az embert csak mint földi lényt tekint, úgy tesz, mintha a növénynél a gyökeret és magot nem venné tekintetbe, csak a szárát és a leveleket. Az egyes embernek, éppúgy, mint az egész emberiségnek is, - a léte nincs bezárva a születés és halál közé az anyagi világba, hanem túl terjed születésén és halálán s magába öleli a tisztán szellemi létformát is.

A kereszténység tehát nemcsak megalkotja az emberiség fogalmát s megteremti az emberiség egységének a tudatát, hanem egyúttal kitágítja az emberiség határait is s evvel együtt az emberi kötelességeket is három világra terjeszti ki: a földi, a földalatti és földfeletti világokra.

A kereszténység fogalma felfedi a három világ törvényeit, erőit és rendjét. Határozottan megmondja, hogy az a mély bölcsesség, az a csodálatos, okszerű rend, ami olyan világosan megmutatkozik a természetben s annak törvényszerűségeiben, mind a három világban uralkodik, nemcsak az ún. anyagi világban. Az erkölcsi világrend ugyanolyan szilárd, hatalmas és bölcs törvényeken alapszik, mint a természet rendje. Ezért az ember sorsában - szerencsésében és szerencsétlenségében - éppúgy az oksági törvények és bölcs előrelátás uralkodik, mint a földi természetben és a nagy mindenségben, a csillagok világában is. Csak a természet törvényeit könnyebb a mai embernek kikutatnia, mint a halál utáni élet, az erkölcsi világrend és a sors törvényeit.

A kereszténység tud arról és hirdeti, hogy mind a földön, mind a csillagok világában, de az ember sorsában, életében, halálában s az erkölcsi világrendben uralkodó erőknek és törvényeknek közös tulajdonsága, hogy testnélküli, láthatatlan, örökéletű lényeknek, az ún. angyali lényeknek a műve. Más szóval minden, ami történik a három világban, nem magától történik, hanem égi, szellemi lények: angyali lények által. A mindenséget fenntartó titkos erőszövevények, törvényszerűségek, szervezések, mind ezeknek az angyali lényeknek a munkája, akik Isten alkotó gondolatainak megvalósító szolgálói: az örök jó, az örök igaz s az örök szép birtokosai és követői.

A kereszténység szerint tehát a dolgok láthatatlan mélyében, ahol a természetűdős csak mágnességet, villamosságot, nehézségi erőt stb. lát, - a lelkek rejtelseiben, ahol a pszichoanalitikus csak hajlamokat, ösztönöket vél felismerni - s a sorsok mélyében, ahol az ember úgy szereti a véletlent megtalálni: valójában végtelen bölcsességű és tisztaságú angyali lények működnek és igazgatnak, akik különböző feladatok és célok érdekében, különböző közösségeket alkotnak egymással.

A kereszténység világméretű ezt az elemét: az egész mindenségben működő angyali seregeket, újabban szeretik elfelejteni s elhagyni, holott a kereszténység leglényesebb alkata, hogy a világmindenség létének és működésének gyökereit, alapjait nem tudattalan, mechanikus erőben, hanem tudatos lényekben, angyali lényekben - az Istenség követében és szolgálójában - találja meg. A keresztényi szeretet sohasem születhetik meg teljes hatóerejével és teljes boldogításában, ha az ember nem ápolja lelke mélyén az egész mindenséggel való kapcsolatát: ha nem táplálja lelkületét az Istenség és az angyali lények tudatos szeretetével.

Sokszor írtak és vitáztak már attól, hogy vajon a szabadgondolkodók és materialisták, akik nem hisznek sem a Szentháromság istenségében, sem az angyali lények seregeiben, sem az emberi lelkek halál után tudatos továbbélésében. képesek-e arra a szeretetre, amire az igazi keresztények, s ők is meg tudják-e valósítani a földön, az emberiségben a béke és a szeretet szellemét? Erre a kérdésre a pontos válasz így szól: aki a halál után tovább élő emberiséget, s a létetadó Szentháromság-istenséget kizárja szeretetéből, kevesebb szeretetet termel szívében, és kevesebb szeretetet is fogad be, mert akarattal igyekszik elsáncolni magát az Istenség, az angyali lények s a halottak feléje sugárzó szeretete elől.

Az igazi kereszténységhez szükséges végtelen szeretetet a gyarló emberi léleknek csak az adja meg, ha a mindenség valamennyi szeretetforrása felé kitér s valamennyi magasabb valóság felé fordul szeretetének hűségű szárnyprobálgatásaival. Így értendő az, hogy a kereszténység végső célja az általános emberszeretet: mert az ember az Isten iránti, a túlvilág iránti és az angyali lények iránti szeretettől kapja meg az igazi erőt a föld, a földi élet s a földi lények iránti teljes szeretetre.

A magyar mesékben véges-végig mindenütt megtalálhatjuk azt a meggyőződést és azt a tudatot, hogy a földi világon kívül van alsó és felső világ is. Ez éppolyan természetes, mint az, hogy van levegő, van lélek, van éhség és szomjúság, pedig testi szemmel ezek mind éppúgy nem láthatók, amint az alsó és felső világ sem látható.

A magyar mitológia tudósainak állítása szerint a magyar népmesében megnyilvánuló nagy érdeklődés az alsó és a felső világ iránt arra mutat, hogy az ősmagyar vallásban élt az alsó és a felső világban való hit.

Állításuk helyessége már csak azért is valószínű, mert hiszen a világnak majd minden népében élt egykor az alsó és felső világ tudata s a nemzeti jelleg, vagy pedig a korszerűség inkább, abban nyilatkozik meg, hogy ki milyennek képzeletben ezt az alsó és felső világot, a mi földi világunk e két nagy kiegészítését?

A magyar népmesék az alsó és felső világ lakóinak és történeteinek leírása közben aránylag nagyon keveset - jóformán semmit sem - beszélnek az ott található halottakról, vagy emberi lelkekről. Pedig egyéb pogány vallásokban és hitregékben az alvilág elsősorban a halottak lakhelye s az a mesehős, aki az alvilágba hatol, ott holt emberek lelkeivel találkozik. Így a finn testvér-nemzet nagy népi hőskölteményében, a Kalevalában is az alvilágba - Tuonelába - leszállók mind találkoznak halottakkal. De sok más nép hitregéiben és meséiben nem csak az alsó világban, hanem a felső világban is található halottak. Így a germán Wallhalában s a görögök Olimpuszán ott találjuk az emberiség meghalt hőseinek lelkeit, - a magyar mese alsó- és felső világában a halál ismeretlen s bennük csak az alakváltozások, elvarázsolások és megszállások honosak. Ezekben a világokban az idő is más, mint a földön, jóformán nincs is bennük idő, mert ha van is, nem lehet megmérni. A magyar mese alsó és felső világa tehát nem a halál birodalmait írja le, hanem két olyan világot, ami még akkor létezett - vagy pedig ma is ott létezik -, ahol a halál ismeretlen. De hol van az a birodalom, ahol a halál ismeretlen?

Erre a kérdésre válaszolva meg kell gondolni, hogy halál csak ott van, ahol testi létezés van, mert hiszen a halál éppen azt jelenti, hogy a testi létezés megszűnik. Ott azonban, ahol a testi létezés nincs, ahol csupán csak lelki létezés van, ott nem lehet és nincs is halál. De vajon van-e valahol valami olyasmi a mindenségben, ami testi létezés nélkül való lelki és szellemi létezés csupán?

Az emberiség ősidőktől fogva mindig tudta, hogy a természetben és az emberen kívül vannak nagy sokaságban fizikai test nélkül létező lények, akiknek csak lelkük és szellemük van. A kereszténységben e láthatatlan, testetlen, szellemi lényeket, az angyalokat, Pál apostol kilencféle munkásságuk szerint különbözteti meg, vagyis a jó angyaloknak kilenc fokozatát ismeri s elmondja róluk, hogy az embernél bölcsőbb és erősebb valóságok. E testnélküli angyali lények világában nincs halál, az ő létformájuk a szellem, ami nem ismeri a halált. A mese alsó és felső világa tehát nem jelképezhet egyebet, mint a jó szellemi lények kétféle közösségét, mint az angyali lények világának két birodalmát, pogány szemmel nézve.

A kereszténység azonban ismeri a jó angyali lényeken kívül más láthatatlan, az embernél bölcsőbb és erősebb valóságokat is, akik szintén csupán testetlenül, szellemi létformában léteznek, de erejüket és bölcsességüket az emberiség megkísértésére és megrontására használják. Ezeket a valóságokat a kereszténység az újszövetség könyvei nyomán ördögnek és sátánnak vagy sárkánynak nevezi, s azt tanítja róluk, hogy ezek erejüket mindenütt latbavetik, ahol angyalok vagy emberek munkálkodnak, tehát úgy a földön, mint az angyali lények közösségeiben, az alsó és felső világban is megpróbálják megújuló erővel a békét megzavarni s e célból viaskodnak az angyalokkal s csábítják az embereket. Arról, hogy a sátáni lények nemcsak az alsó és földi világban, hanem igenis a felső világban is harcolnak az angyalok ellen, az újszövetség legutolsó könyve, János jelenései beszélnek bőven. E könyv szerint az angyali és ördögi lények harca már akkor is dúlt, mikor az emberiség még nem is létezett mai formájában s amikor az eredendő bünt még nem is követte el, s azóta is szakadatlanul folyik tovább.

A magyar népmesék akkor, amikor az alsó és felső világról beszélnek, egy szóval sem mondják, hogy ott

angyalok és ördögök laknak. De ezt nem is mondhatják, mert ezek a mesék olyan régi pogány korokban keletkeztek, amikor a keresztény neveket, mint angyal, sátán, ördög, nem is ismerték s a jó lényekről és a rossz lényekről nem is volt még olyan tiszta fogalmuk, mint amilyen a kereszténységnek van. Azonban ezek a népmesék, úgy az alsó mint a felső világról, olyan történeteket jegyeznek fel, amelyekből látszik, hogy ezekben az ősi, pogány népmesékben halványan derengett a tudás arról, hogy úgy az alsó mint a felső világban emberfeletti erővel rendelkező, csodákat alkotó, csodákat tevő testnélküli, jó és rossz szellemi lények küzdenek egymással. S a magyar népmesék az alsó és felső világról azt jegyzik fel, hogy az odakerült emberi lelket miképpen segítik a jó lények, miként akarják pusztítani a rosszak, s ezek hogyan küzködnek egymással?

Talán nincs egyetlen egy magyar népmese sem, amelyik ne úgy végződne, hogy a jó és a rossz lények harcában a jó lények győznek. A jó lények, bár sok viszontagság és nehézség után, de végül mégis kivétel nélkül mindig meg tudják segíteni, s célhoz tudják juttatni azt a jó embert, akiért fáradoznak. Ha semmi más előnye és ereje nem volna a mesének, ez maga örökre szóló értéké, nagy kincsé avatja fel, mert így a mese örök biztatója az embernek s egyre azt susogja lelkébe: "ne csüggedj semmiképpen sem, mert ha bármennyi megpróbáltatáson, gyötrelmen és megújuló küzködésen kell is keresztül menned itt a földön, végeredményben a szellemi világban a jó győz, s szenvedéseid meg erőfeszítéseid nem fognak hiábavalóknak bizonyulni."

A magyar mesékben az alsó és felső világ nem a szenvedő és az üdvözült halottak birodalma, hanem a csodás erővel felruházott, időtlen, jó és rossz lények birodalma lévén, felmerül a kérdés: mi a különbség tehát itt a magyar mesében az alsó és felső világ között? Mi választja el a kettőt? Mennyiben nem egy ez a kettő?

A magyar mesékben az alsó és felső világot főleg azok az adományok különböztetik meg, amelyeket ezek a világok nyújtanak. A felső világ zsoltáréneklő madarát, a halhatatlanság vizét, tündérrálynőt, örökéletet stb., egyszerűen csupa csodálatos, égi szépségű és kegyelmű adományt, kincset ad ajándékba annak a bátor hősnek, aki határát át meri lépni s aki nemes szívvel, tiszta jellemmel minden próbát megáll. Az alsó világ pedig bűvös sódarálót, varázsló órát, magátmegterítő asztalt, katonasággal telített aranypálcát stb., tehát az emberi okosságot és erőt meghaladó szerkezeteket ajándékozik.

A magyar mese azzal, hogy adományai szerint különbözteti meg az alsó és felső világot, így szól: ..A jó lények sem mind egyazon módon dolgoznak és fáradoznak az emberekért; működésük, adományaik és közösségeik szerint a jó lények világa két nagy birodalomra oszlik: az alsó és felső világra. A jó lényeknek e két világa nemességben, szépségben és magasztosságban nem különbözik egymástól mindkét csoport egyformán jó -, csupán abban különböznek, hogy mindegyik világ másféle munkát végez, másféle adományokat hoz létre". A magyar népmesében tehát az alsó vagy felső világba menni azt jelenti, hogy a jó lényeknek egyik vagy másik csoportját keresni fel...

Idézzünk lelkünk elé lényeket a magyar mese alsó és felső világából! Íme: a Nap, a Hold, a Föld és a Szél anyja - öröktermő fa - beszélő madár - a táltos ló anyja vagy testvére - tündérlányok stb. Milyen különös jelenségek ezek! Csöppet sem hasonlítanak a kereszténység csodálatosan magasztos, emberfeletti intelligenciáihoz: az angyalokhoz. Jellegzetesen pogány mezbe öltöztek, de az erő, ami kiáramlik belőlük, mégis mindenkor a tiszta erkölcsiség, a jó szív, a magasztos igazságosság s a megvesztegethetetlen erény ereje. Mivel pedig ilyen erő sugárzott ki mindig belőlük, kétségkívül az igazi kereszténység előkészítésére szolgáltak abban az időben, amikor a kereszténység még nem nyilatkozhatott meg a maga teljességében s még nem hirdethette "az új tudományt", hogy az ember földi élete csak egy darabja az ember létének, hogy az ember a földi világon kívül még két világba tartozik.

3. A feltámadás

A kereszténységnek egyik legnagyobb értelmezője, Pál apostol a feltámadás tényében látja a kereszténység lényegét és alapját. Ő, aki a kereszténységet előszeretettel nevezte "új tudománynak", azt tanította, hogy a kereszténység voltaképpen a feltámadás tényére épül és Krisztus a feltámadás ténye által adta meg az emberiségnek azt az új regeneráló, újjászülő szellemi, erkölcsi és életerőt, amit csak a teremtéskor és a születéskor működő isteni erőhöz lehet hasonlítani.

„Ha pedig Krisztus fel nem támadott volna, hiába való lenne a mi prédikálásunk, de hiábavaló lenne a ti hitetek is.” 1. kor. 15/14.

Feltámadás nélkül tehát nincs kereszténység. És valóban, Krisztus lényét mindenek felett jellemzi és mindenektől megkülönbözteti, hogy ő az egész emberiségért meghalt és feltámadott...

A kereszténység előtt is voltak már vértanúk és mártírok, akik nagy és szent célokért feláldozták magukat és életüket. Krisztus előtt azonban nem volt senki, aki az egész emberiségért halt volna meg. Teljesen elképzelhetetlen volt a kereszténység előtti korokban, hogy valaki nemcsak egy bizonyos közösségért, hanem távoli, ismeretlen, idegen emberekért - sőt még ellenségeiért is - meghaljon. Nem csak meghaljon, hanem fel is támadjon s feltámadva tovább tanítson hívei között. A Krisztus előtti nagyok hivatása megszabott közösségekre vonatkozott. Mózes hivatásából pld. nem fakadt, hogy az egyiptomiakat ugyanúgy szívébe zárja, mint a zsidókat s azokért is éljen és haljon, pedig már jól ismerte a szeretet két fő parancsolatát. Szókratész, Plátón, Arisztotelész, de a nemes, magasztos görög bölcsek közül egyik sem tette céljává, hogy távoli, idegen népekért, pld. az akkori perzsákért vagy pedig szkítákért stb. éljen és haljon. Buddha volt a legnagyobb azok közül, akik a

Krisztus előtti időben az általános emberi létből fakadó közös nehézségeket és kérdéseket tartották szem előtt, de ő ezeken főleg tanokkal akart segíteni, nem pedig halálával, életével, feltámadásával és az ezekből fakadó megújító erők kiárasztásával. Ugyanezt a különbséget megtaláljuk a feltámadásra vonatkozólag is, ha a keresztény vallásokat összehasonlítjuk egyéb olyan vallásokkal, amelyekben a feltámadásnak szerepe van, mint pld. az Ozirisz-vallással, a Dionyzosz vallással stb. Ezekben is szerepel egy-egy istenség, akinek fel kell áldoznia magát, akinek a gonoszok kezétől meg kell halnia s aki feltámadt, hogy megszakított hivatását továbbra is folytassa és betöltse, ámde ezek az istenségek mind csak egy részlet-hivatást töltenek be, még a pogány vallások elgondolása szerint is, - nem pedig azt, amit a kereszténység Krisztusnak tulajdonít. Ozirisz például az egyiptomi vallásban a nap istene, tehát nappal az egész emberiségnek ajándékoz fényt és életet. A kereszténységben azonban Krisztus fénye nem csak nappal, de éjjel is világít s nemcsak a földi, hanem az örök életet is megadja az emberiségnek. Ezenkívül a pogány vallásokban a feltámadás ténye által nem teremődik valami egészen új, csupán csak folytatódik a megszakított régi, - a kereszténységben pedig éppen Krisztus feltámadásából árad ki az az egészen új teremtő erő, amire az egész élő és halott emberiség új léte épül.

A feltámadás motívumának gyakori ismétlődése megrázóvá teszi a magyar mesék világát. Nem lehet megmondani azoknak a meséknek a számát, amelyekben a feltámadás ténye előfordul. Azok a magyar mesék, amelyek a feltámadással foglalkoznak, általában véve egészen különlegesen építik fel szerkezetüket. Egészen végigvizik történetüket. a főhőssel eléretnek mindent, amit a hármasság lépcsőjén haladva elérhet s mégsem fejeződnek be, hanem a hallgatóban minden eddiginél nagyobb feszültséget és izgalmas várakozást keltenek fel. Mi jöhet most még? Hiszen minden vonalon eljutott minden történés a végcélhoz. A mese egy pillanatra drámává feszül s drámaként merül fel benne, egészen váratlanul s jóformán előkészületlenül mint a nyári óceán hátán a sarki jéghegy - a hős halála és feltámadása. A magyar mese ezzel a szerkezeti sajátosságával fejezi ki, hogy világában minő különleges helye van a feltámadás motívumának. Soha sincs a feltámadás a magyar mesékben belesorozva a mese többi eseménye közé, hanem mindég erre az elkülönített, megrázó drámai helyre van állítva.

A magyar mesének ez a sajátos tulajdonsága, hogy a feltámadásnak ilyen egészen különleges, ilyen egészen sajátos helyet juttat alkatában, a magyar mesét még a rokonnépek költészetétől is mélyen megkülönbözteti, így a finnek nagy népi eposzától, a Kalevalától is, amelyben a feltámadás motívuma megrendítő és örökreszóló szépségben lép ugyan fel, de mégiscsak a többi eseménnyel egysorban, mint az egész történés egyik láncszeme, nem pedig, mint egy alkatilag kivételes helyre állított, külön kiemelt, minden egyébtől különböző, legnagyobb valami...

Jellemző a magyar mese világára, hogy kik azok a lények, akik a halott hős feltámadását lehetővé teszik. Leginkább táltos paripák és beszélő vadállatok, sőt gyakran egyenesen fenevadak, akik valamilyen okból hálát éreznek a hős iránt s beszélni is tudnak. Tehát nem emberek, nem anyák, nem bölcsek, nem papok, nem angyalok, hanem állat formájú lények. Mit akar kifejezni a magyar mesének ez a jelensége? Bizonyára olyasmit, amit az egyiptomiak akartak kifejezni, amikor isteneiket állat alakban ábrázolták és amit Salamon templomának alkotója érzett, amikor a szövetség ládáját őrző magasabb lényeket állatok alakjában faragta meg...

A régiek az állatok bölcsességét arra vezették vissza, hogy - felfogásuk szerint - láthatatlan, magasztos égi lények védik és vezérlik az állatok életét s ezeknek a magasztos égi lényeknek az emberi intelligenciánál sokkal magasabb intelligenciája nyilatkozik meg az állatok életében. Eme csodálatos bölcsességű, magasztos égi lényeket, akik az állatok életét irányítják, a magyar ősvallás, a magyar mese: állatkirályoknak, beszélő állatoknak nevezi, s úgy képzei, hogy az ember szeme előtt megjelenhetnek annak az állatfajnak az alakjában, amelyik állatfaj életét irányítják. Így pl. az a magasztos bölcsességű, láthatatlan égi lény a mese nyelvén szólva: az oroszlán király, vagy beszélő oroszlán - aki az oroszlán faj életét irányítja, megjelenhetik oroszlán alakban. Ezt tudva, valószínűnek látszik, hogy a feltámadásnál közreműködő állatok, ilyen magasztos égi lényeknek állati alakban való ábrázolásai. Annál valószínűbb ez, mert ezek az állatok, akik a magyar mesékben a feltámadást elősegítik, nemcsak beszélni tudnak, de tudnak tanácsokat is adni, s olyan titkokat és erőket ismernek, amikről embernek fogalma sem lehet. Az állatkirályokat a mese olyanféleképpen ábrázolja, mint az egyes állati fajok vezérlő őrangyalait.

Az állatok közül külön kell választanunk a magyar mesében a táltos paripát, amelyikkel külön fejezetben foglalkozunk. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy ha a magyar mese az állatkirályokat úgy tünteti fel, mint az egyes állatfajok őrangyalait: akkor a táltos paripát viszont úgy festi le, mint a mesehős állati formába öltözött őrangyalát, aki csodálatos tanácsaival, bámulatos bölcsességével és szárnyaló erejével az élet és halál minden helyzetén átsegíti gazdáját.

Miután a magyar mese ilyen magasztos színben látja a beszélő állat és a táltos paripa alakját, érthető, ha a feltámadás nagy élményét is úgy írja le, hogy az éppen a beszélő állatok és a táltos paripák segítségével jön létre.

4 Az állatok

Az emberiség évezredekén keresztül meg volt győződve arról, hogy Istentől származik s hogy Isten lelkének szikrája lakik minden egyes emberben. Csak a legutolsó századokban ingott meg ez az általános meggyőződés és adott egy időre helyet bizonyos körökben annak a hitnek, hogy nem Isten leszármazottai vagyunk, hanem az

állatokéi, hogy az ember és állat között igen csekély a különbség és hogy közvetlen elődünk: az emberszabású majom sokkal jobban hasonlít mihozzánk, mint az állatvilág fajaihoz...

Az állatvilág kérdésének új és helyesebb megértéséért nagyon sokat tett Goethe az átváltozások tanával kapcsolatban (Metamorphosenlehre), majd pedig a goethenisták, különösen Rudolf Steiner s egyik tanítványa Poppelbaum.

Mi e helyen csak utalni akarunk arra, hogy az ember és állat kapcsolatának, az állatvilág valódi mibenlétének világos látásához sokat közeledhetünk, ha erősen tudatunkba hozzuk, hogy a kereszténység hogyan tette fel ezeket a kérdéseket. Megint Pál apostol volt az, aki, mint annyi más tárgykört, ezt is alaposan megvilágította a kereszténység fényével és határozottan megmondotta, hogy a kereszténységnek mi az álláspontja az ember meg az állat kapcsolata felől. Pál apostol fejtegetése a kereszténység őszkedeteire vezet vissza. Arra az időpontra, amikor a vízözön nagy szerencsétlensége után Isten megkegyelmez Noénak, megmenti őt, családját s a föld minden állatából egy-egy párt a bárkában - és felderíti a szivárványt az égre s megígéri Krisztust az emberiségnek.

Ezek az események Mózes első könyvének 9. részében vannak leírva. Isten szavai pedig, amelyeket a szivárvány feltűnésekor mondott a bárkában megmenekült Noénak és fiainak, a 9. rész 9-18. verseiben:

"Én pedig ímé szövetséget szerzek tiveletek és a ti magvatokkal tiutánatok.

És minden élő állattal, mely veletek van: madárral, barommal, minden mezei vaddal, mely veletek van; mindattól kezdve, ami a bárkából kijött, a földnek minden vadjáig...

Azért legyen tehát az ív a felhőben, hogy lássam azt és megemlékezzem az örökkévaló szövetségről Isten között s minden testből való élő állat között, mely a földön van...

Ez ama szövetségnek jele, melyet szerzettem énközöttem és minden test között, mely a földön van."

Az özönvíz történetéből az látszik, hogy az állatokért az ember felelős s az állatok szerencsétlen sorsát az ember rosszasága okozta, Isten szavaiból pedig, - melyeket a szivárvány feltűnésekor Noénak és fiainak mondott kegyelme és szövetsége megpecsételésére - az látszik, hogy az emberiség megváltásával az állatvilág megváltása is be fog következni, hiszen Isten a maga megváltó szövetségét megígéri, nemcsak az embereknek, hanem az állatoknak is, akiket előzőleg a bűnbeesés alkalmával az emberiséggel együtt büntetett meg (Mózes 1.3. 17-18.).

Ezért mondja Pál apostol, hogy a teremtett világ - így az állatvilág is - nem önhibájából került

abba a helyzetbe, amiben van, hanem az ember miatt, s a nehéz, keserves, állati sors egyes egyedül csak az ember fejlődésével és tökéletesedésével fog enyhülni. Ezért várják annyira az állatok is, hogy az ember magasabbrendű fejlődést éljen át és elérje azt a nemes fokot, amelyen megérdemli azt a nevet, hogy Isten gyermeke, Isten fia.

„Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését." (Rom. 8. 19.); "Mert tudjuk, hogy az egész teremtett világ egyetemben fohászodik és nyög mind ideig!" (Rom. 8. 22.)

A kereszténység szerint tehát az emberiségnek feladata van az állatvilággal szemben, mégpedig erkölcsi feladata s a kereszténységnek egyik célja, hogy az az állati szenvedés, amely az emberi bűnök által jött létre, az ember megjavulása által eltűnjön a földről.

De ez csak az egyik oldala annak, amit a kereszténység az állatokban lát. A másik oldalt János evangélista domborítja ki a Jelenések könyvében, ahol az állati alakokat erkölcsi erők és tulajdonságok jelképezésére használja fel. Így a kígyót és sárkányt mint állati alakot felhasználja az ördög és sátán jelképezésére, de a fehér lovat, a bárányt, a bikát, az oroszlánt, stb. felhasználja a legmagasztosabb, legszentebb erők jelképezésére, vagyis úgy jár el, mint a magyar mese: földöntúli, fenséges égi lényeket állati alakban mutat be (János Jelenések könyve 4-ik és 6-ik rész). Ez megint arra mutat, hogy az állati lények alakjai nem csupán visszamaradt alacsonyabbrendű létformát tükröznek, hanem tükrözik azokat a magasztos bölcsességű erkölcsi lényeket is, akik az állatvilágot igazgatják s a mindenség céljai felé vezérlik.

A világ minden meséjében megtaláljuk a kereszténység mindkét állásfoglalását az állatvilággal szemben. A mesebeli ember, ha jó úton halad és helyesen fejlődik, felismeri hivatását az állatvilággal szemben, segít az állatokon, akik az ő jószágát százszorososan és ezerszeresen viszonzozzák. A rossz úton járó, a visszamaradó ember azonban nem teljesíti a mesében feladatát az állatokkal szemben, ezért el is esik az állatok csodálatos segítségétől és sorsa rosszra fordul.

Ugyancsak megvan a világ minden meséjének az a tulajdonsága is, hogy szeret úgy gonosz erkölcsi erőket és tulajdonságokat, mint magasztos, szent erkölcsiséget is állat alakban megjelentetni. Így gonoszságra csábító, vad, sötét lényeket is ábrázol állatalakban s magasztosan segítő, gyógyító, áldott lényeket is.

E tekintetben a magyar mese nem üt el a többi mesétől. Ellenben az állatvilágra vonatkozó sajátos jellege abban nyilatkozik meg, hogy igen gyakran juttat szerepet két jelképes állatnak: a sárkánynak és a táltos paripának. Az utóbbira, a táltos paripára bátran rámondhatjuk, hogy a magyar mese egyik legnagyobb jellegzetessége - azonban a sárkány is oly gyakran fordul elő a magyar mesében, hogy alakja kidomborodik s ha nem is nevezhető jellegzetesen magyar mese-motívumnak (hiszen más mesékben is előfordul), - mégis külön kell elmélyedni benne is, mert a mesélő magyar lelket különösen erősen foglalkoztatja.

5. A sárkány

Arra a kérdésre, hogy ki, mi a sárkány és mit jelent: legvilágosabban a János Jelenések könyve felel meg a 12. részben:

"És láttaték nagy jel az égben: egy asszony, aki a napba vala felöltözve... aki terhes vala, és akarván szülni, kiált vala... és ímé vala egy nagy veres sárkány, akinek hét feje vala és tíz szarva és az ő fejeiben hét korona;

És a farka után vonzá az ég csillagainak harmad részét és a földre veté azokat; és álla az a sárkány a szülő asszony elé, hogy mikor szül, annak fiát megegye...

„És lőn az égben viaskodás: Mihály és az ő angyalai viaskodnak vala a sárkánnyal és a sárkány is viaskodik vala és az ő angyalai.

De nem vehetének diadalmat és az ő helyök sem találtaték többé a mennyben.

És vetteték a nagy sárkány, ama régi kígyó, ki nevezteték ördögnek és a Sátánnak, aki mind az egész föld kerekességét elhítheti, vetteték a földre, és az ő angyalai is övele levettetének...

Megharagvék azért a sárkány az asszonyra és elméne, hogy hadakozzék egyebekkel az ő magvából valókkal az Isten parancsolatának megőrzőivel és akiknél vala a Jézus Krisztus bizonyoságtétele..."

E sorok megmutatják, hogy a Sárkány az ősi ellenfele Krisztusnak, hogy a Sárkány az az ősi gonosz lény, aki a világ eleje óta rendbontásra törekszik a mindenségben s az emberi lélekben. A Sárkány: a rossz, akinek tanyája most a föld s aki örökösen tevékenykedik és harcol, mint a jó ősi ellensége, a földön élő igaz emberekkel.

Ezzel a leírással szemben nézzük meg, hogy a magyar mitológiák mit írnak a magyar ősvallás, a magyar néphit és a magyar mese sárkányáról. Ipolyi a következőket írja:

"A magyar mese sárkánya föld alatt, barlangokban. különösen iszapos és sáros mocsarakban lakik - mert lénye a nappal és nyárral ellentétes és sárhoz van kötve. Alakja szárnyas, teste hosszú kígyó, pikkelyes, kemény bőrrel, körme, foga hosszú, farka ostorként csavargó, taraja lángoló. De nemcsak külső alakjában, hanem természetében is szörnyeteg s óriás erejét, hatalmát pusztításra, ragadozásra, elátkozásra használja fel. Embert és állatot egyaránt elragad, a természet erőit (vizet, világosságot stb.) elzárja az emberek elől, s áldozatokat követel stb. Nemcsak egyedül van, hanem vannak hozzátartozói, népei és seregei és valamennyien az ember ártalmára törekednek..."

A mesehős legnehezebb feladata a sárkánnyal való küzdelem, legmagasabb célja a sárkány legyőzése. Ha eléri, akkor életének vonala, lényének értéke magasra ível s eléri a magyar mesék világának zenitét - "

Kandra Kabos ugyanúgy jellemzi a magyar sárkányt, mint Ipolyi, majd pedig ezt írja (1897-ben): "A sárkányok nemcsak voltak vidékenként, hanem a néphit szerint vannak még ma is. "

Ezekhez az idézetekhez nincs mit hozzátennünk. Elég, ha összehasonlítjuk azt, ahogy János evangélista írja le a sárkányt azzal, ahogy a magyar mesék írják le s meg kell látnunk azt a mély összhangot, ami a kettő között van nemcsak a sárkány lényére, de a sárkány harcára vonatkozólag is. Mind János, mind a magyar mesék megmondják, hogy ma is áll még a harc a sárkány és az igazak között. A sárkány János szerint az igaz emberekben tulajdonképpen Krisztust támadja, az igazak pedig akik küzdenek a sárkánnyal: Krisztusért harcolnak. A Sárkányt véglegesen csak Krisztus erejével lehet legyőzni és ártalmatlanná tenni. Amikor ez meg fog történni, akkor a földfejlődés már el is érte célját s a megváltás erői teljesen diadalra jutnak. A magyar mesében egy-egy sárkány megölése, egy-egy sárkány legyőzése mindig megváltó hatást gyakorol. Nemcsak emberek és állatok szabadulnak meg a sárkány nyomorgató karmai közül, nemcsak a föld alá süllyedt birodalmak, helységek s azok lakói szabadulnak meg a sárkánytól, hanem valósággal új világ nyílik meg a sárkány legyőzése folytán...

6. A táltos

Régi szótárak értelmezése szerint a táltosok a régi pogány magyarok bölcsei és papjai. A táltos kifejezést azonban a magyar mese más értelemben is használja. A mese a természetfeletti erővel, szellemi látással s minden rejtelmet ismerő bölcsességgel felruházott embereket és lovakat is így nevezi. A táltosság csodálatos tulajdonság a magyar mesében, amely tulajdonsággal bírhat ember is, állat is. A táltos képességei emberfelettiak mind szellemi, mind testi téren. A táltosság csodatevéssel jár.

Táltosokról nemcsak a régi magyar pogány vallás, nemcsak a magyar mese tud, hanem a történelmi idők mondái is. Ezt mutatja, hogy a táltos fogalma és élménye milyen mélyen és tartósan benne gyökerezett a magyar lelkiségben s érthető, ha a magyar mesét összes jellemző tulajdonságai közül legjobban a táltos szerepe jellemzi. A magyar mese igazi hőse majd mindig vagy egészen táltos vagy pedig legalább egy-egy táltosi tulajdonsággal megáldott valaki. A magyar mesék nagy része azt tartalmazza, hogy a hős, aki már a mese megindulásának elején is táltosi hajlamokat mutatott, miképpen fejlődik ki harcok, megpróbáltatások és győzelmek útján egészen táltossá.

A magyar mesében a teljes táltosságot az ember és a ló külön-külön nem nyerhetik el. Ehhez szükséges, hogy az egymáshoz tartozó táltos ember és táltos ló egymásra találjanak.

Kandra Kabos Magyar Mithológiája ezt írja:

"A mesék táltosa rendszeren egy girhes-görhes sánta ló, csupa csont és bőr, a lábán is alig tud megállni. A városból gazdája csak nagy ügyel-bajjal tudja kivezetni, hol megrázkódik és nagyot fúj, hogy aranyszőrű paripává átalakuljon. Sürgető és mulasztást nem tűrő esetekben, az abrakolás után, amely többnyire "egy teknő parázssal"

történik, beáll a ló csodálatos átalakulása.

A táltos ló beszél, tudja a gazdája gondolatát, a jövendőt előre látja és így a gazdáját mindenben tanácsokkal és utasításokkal ellátja, csak abban az egyben kéri gazdája utasítását, hogy miképpen repüljön? - Úgy-e, mint a sebes szél, vagy úgy-e, mint a sebes gondolat? Bűvös jeladásra tüneményszerű a megjelenése, majd pedig úgy eltűnik, mintha a föld nyelte volna el. Meséink egyharmad részében ő képviseli a csodás elemet."

Ipolyi Arnold pedig a következőket mondja:

"A táltos lehet ember és ló egyaránt. Mindkettő fogakkal születik a világra s ha túl korán észreveszi valaki táltosságukat, a többi táltos elviszi és elrejtő őket. Táltosnak születni kell. Abból, aki nem születik táltosnak, sosem válhatik táltos. Próbákat kell megállnia, majd pedig vándorolnia kell, hogy megkeresse a maga táltos lovát.

A táltos ló mindég rossz és sovány, míg a táltos észre nem veszi s magának meg nem szerzi. Csak amikor táltos ember és a táltos ló egymásra talál, akkor tör elő mindkettőnek, embernek és lónak igazi, teljes táltosi ereje. A táltos lovat csak táltos ember használhatja, ha azonban a táltos ember táltos paripára szert tett, azzal nagy dolgokat visz véghez. A táltosnak nagy a tudománya, alakját is képes megváltoztatni, s bár könyvből nem tanítják, ismeri a rejtett dolgokat s a titkokat is. Beszél a madarakkal, fákkal, növényekkel, érti a csillagok jelentését, fel tud szállni a túlvilágra, le tud menni az alvilágba stb...

Mióta az emberiség csak létezik, mindég voltak élményei és tapasztalatai, amelyeket csak hasonlatokkal, példázatokkal tudott kifejezni. Így például egy bizonyos fajta jószívűséget csak úgy lehet meghatározni, hogy melegszívűség. Amikor ezt a szót kimondjuk, hogy "melegszívű", olyan hasonlattal élünk, amit a külvilágból - a tűz birodalmából - merítünk. Hasonlót cselekszünk akkor, amikor azt mondjuk, hogy "ragyogó kedély" vagy "savanyú ember" vagy "maró gúny", „feneketlen gyűlölet", "sötét előérzet", "magos erkölcsiség", "kristálytisza gondolkodás" stb. Ezekben a kifejezésekben az emberi szívről úgy beszélünk, mint a tűzről, a kedélyről, mint a napról, az emberről, mint izről, a gyűlöletről, mint mocsárról stb., stb. Még feltűnőbb, hogy a hűtlen szeretőt vagy ravasz barátot egyszerűen "kígyónak", a kegyetlenkedőt „fenevadnak", az ostoba asszonyt "libának", a buta férfit "szamárnak" szoktuk nevezni stb.

A régebbi nyelvhasználatban hasonló kifejezések még gyakrabban fordultak elő, mint ma, s nem történhetett meg, hogy egy ilyen képletes kifejezés használatát valaki is félreérthette. Ma sem fordul elő, hogy a szamarat vagy a liba vagy a kígyó kifejezést ne annak minősítsük, aminek szánva van. Ha azt halljuk valakiről, hogy lilium-lilike van, tudjuk milyen lelkiséget kell ezalatt értenünk, éppúgy akkor is, ha azt halljuk valakiről, hogy mákvirág vagy jómadár. S eszünkbe sem jut csodálkozni azon, hogy az ember erkölcsi és szellemi tulajdonságait növényvel vagy állattal jellemezzük. Érezzük, hogy a növényt vagy állatot bizonyos esetekben éppen azért kell erkölcsi és szellemi tulajdonságok jellemzésére felhasználni, mert ezeket a szellemi és erkölcsi tulajdonságokat semmi mással nem tudjuk hívebben jellemezni.

A lovat a múltban évezredekben keresztül éppúgy felhasználták az ember lelki tulajdonságainak és képességeinek jellemzésére, mint ahogy mi ma felhasználjuk a kígyót, libát, szamarat stb. A ló évezredekben keresztül az ember szellemi erejét jelképezte. A Krisztus előtti 4. században a görög műveltség magaslatán Plato a ló alakjával fejezte ki képletesen az embernek azokat a képességeit, amelyeket nem maga az ember fejlesztett ki belsejéből, nevelés és tanulás útján, hanem ajándékba kapott magasabb világoktól. Platonak evvel a felfogásával egyeznek a magyar mesék is, mivel a táltos ló a magyar mesékben is mindég olyan erőket és képességeket képvisel, amiket az ember tanulás és kiképzés által nem sajátíthat el, bármennyire is fejlessze önmagát, hanem csak a magasabb világokból, adományként kaphat. A szélesebb járású, nemes paripa az emberi lélek égi származását s ég felé szárnyalását jelképezte minden időkben. Ebben az értelemben jelenik meg a kereszténységben is a ló képe és pedig mindjárt a kereszténység megszületése után: a szentírás legutolsó könyvében: János Jelenéseiben. Ennek hatodik része írja le, hogy amikor a szent történet csúcspontjára hág s Krisztus bárány képében feltöri a világtitkok pecsétjét az Istent dicsőítő gyülekezetében, egymásután négy paripa jelenik meg: egy fehér, egy veres, egy fekete és egy sárga. Mind a négy, lovasával együtt, emberfeletti erőket: a mindenséget átható, négy világra szóló, földöntúli erőt képvisel. A fehérnek hatalma van a teremtő erők felett, a veresnek a béke felett. A fekete az igazságosság, a sárga a vallásosság erőit irányítja. János látomásaiban tehát mind a négy ló és lovas magasztos hivatást tölt be a mindenség kormányzásában, nyilván azért, mert a mindenségnek azt a csodálatos, magasztos négy erejét János nem tudta semmiféle szóval, hasonlattal és körülírással olyan találóan ábrázolni, mint az égi lovasokkal s égi paripákkal.

Ha lelkünk elé idézzük a tüzet fújó, gondolatsebességgel száguldó, beszélő, minden bölcsességgel teljes táltos paripát s csodaerejű, győzelmes gazdáját, úgy érezzük, hogy aki gyermekkorától kezdve mélyen a lelkébe szívja a magyar meséket s azok fenséges táltos alakjait, érett korában könnyebben fogja János Jelenéseinek magasztosságát megközelíteni.